

[2023] 2 एस. सी. आर. 519

जुहुरु आणि इतर

विरुद्ध

करीम आणि इतर

(2023 चे फौजदारी अपील No.549)

फेब्रुवारी 21,2023

[न्या. सूर्य कांत आणि जे. के. माहेश्वरी]

फौजदारी प्रक्रिया संहिता, 1973 -एस. 319-अतिरिक्त आरोपी-उच्च न्यायालयाच्या निर्णयाविरुद्ध मृत व्यक्तीचे सासरे (अपीलकर्ता क्रमांक 1), मेहुणी (अपीलकर्ता क्रमांक 2) आणि मेहुणे (अपीलकर्ता क्रमांक 3) यांनी दाखल केलेल्या अपिलाचे समन्स, ज्यामध्ये उच्च न्यायालयाने त्यांना सी. आर. पी. सी., 1973 च्या कलम 319 अंतर्गत अतिरिक्त आरोपी म्हणून समन्स बजावले होते-यापूर्वी, प्रतिवादी क्र. 1 (मृत महिलेच्या भावाने) मृत महिलेचा पती, मृत महिलेची सासू आणि वर नमूद केलेल्या अपीलकर्त्यांविरोधात आयपीसी कलम 304बी, 498ए, 406,323 आणि 34 अंतर्गत एफआयआर दाखल केला होता-तपास

संस्थेला अपीलकर्त्याविरोधात कोणतेही आक्षेपार्ह साहित्य सापडले नाही आणि केवळ मृत महिलेचा पती आणि सासू यांच्याविरुद्ध दंड दाखल करण्यात आला-त्यानंतर, प्रतिवादी क्र. 1 ने अपीलकर्त्यांना अतिरिक्त आरोपी म्हणून बोलावण्यासाठी खटल्याच्या न्यायालयासमोर कलम 319 Cr.P.C अंतर्गत अर्ज दाखल केला-खटल्याच्या न्यायालयाने उक्त अर्ज फेटाळला-प्रतिवादी क्र. 1 ने उच्च न्यायालयात धाव घेतली-उच्च न्यायालयाने अपीलकर्त्यांना खटल्याला सामोरे जाण्यासाठी समन्स बजावले-त्यांच्या समन्समुळे असमाधानी होऊन, अपीलकर्त्यांनी सर्वोच्च न्यायालयात अपील दाखल केले-असे म्हटले: फौजदारी प्रक्रिया संहितेचा कलम 319 प्रमाणे समन्स बजावण्याच्या अधिकारचा वापर नियमित केला जाऊ नये आणि अतिरिक्त आरोपीला बोलावण्यासाठी प्रथमदर्शनी एकापेक्षा जास्त प्रकरणांचे अस्तित्व अपरिहार्य आहे-प्रक्रियात्मक संरक्षण असे असू शकते की सामान्यतः खटल्याच्या अगदी उंबरठ्यावर असलेल्या व्यक्तीला बोलावणे निरुत्साहित केले जाऊ शकते आणि ट्रायल कोर्टाने समन्स बजावण्याची इच्छा असलेल्या व्यक्तींविरुद्धच्या पुराव्यांचे मूल्यांकन केले पाहिजे-कोणत्याही विश्वासाह पुराव्याच्या अनुपस्थितीत, यू/एस.319 फौजदारी प्रक्रिया संहिता चा वापर केला जाऊ नये-तात्काळ प्रकरणात, नोंदीवरून असे दिसून येते की अपीलकर्ता क्र. 1 ने प्रतिवादीला लग्नासाठी 20 लाख खर्च करणोठीसांगितले होते -म्हणून, उच्च न्यायालयाने अपीलकर्ता क्र. 1 ह्यास समन्स बजावले ह्याने 319 फौजदारी प्रक्रिया संहिता घटकांचे समाधान होते -तथापि, मृत

व्यक्तीच्या मृत्यूचा संबंध अपीलकर्त्या क्रमांक 2 व 3 यांच्याशी कोणताही विश्वासाह पुरावा नाही.

अंशतः अपील मंजूर करत न्यायालयाने असे घोषित केले

1. अशा प्रकारे, उद्धृत निर्णयांच्या संयुक्त वाचनावरून हे दिसून येते की कलम 319 फौजदारी प्रक्रिया संहिता अंतर्गत समन्स बजावण्याच्या अधिकाराचा नियमितपणे वापर केला जाऊ नये आणि अतिरिक्त आरोपीला समन्स बजावण्यासाठी प्रथमदर्शनी एकापेक्षा जास्त प्रकरणांचे अस्तित्व अपरिहार्य आहे. हे न्यायालय असे म्हणू शकते की कलम 319 फौजदारी प्रक्रिया संहिता अंतर्गत अतिरिक्त आरोपींना समन्स बजावण्यासाठी वारंवार होणाऱ्या अधिकाराचा गैरवापर रोखण्यासाठी आणि वर नमूद केलेल्या बंधनकारक न्यायिक आदेशांच्या अनुरूप, प्रक्रियात्मक संरक्षण असे असू शकते की सामान्यतः खटल्याच्या अगदी उंबरठ्यावर असलेल्या व्यक्तीला समन्स बजावणे निरुत्साहित केले जाऊ शकते आणि ट्रायल कोर्टाने समन्स बजावण्यास इच्छुक असलेल्या व्यक्तींविरुद्धच्या पुराव्याचे मूल्यांकन केले पाहिजे आणि नंतर अशा सामग्रीला कमी-अधिक प्रमाणात, आधीपासूनच खटल्याचा सामना करणाऱ्यांविरुद्ध साक्ष दिल्याप्रमाणे समान महत्त्व आणि मूल्य आहे की नाही याचा निर्णय घेतला पाहिजे. कोणत्याही विश्वासाह पुराव्याच्या अनुपस्थितीत, कलम 319 फौजदारी प्रक्रिया

संहिता अंतर्गत असलेल्या अधिकाराचा वापर केला जाऊ नये. [परिच्छेद 17] [525-एच; 526-ए-सी]

हारदीप सिंग विरुद्ध पंजाब राज्य (2014) 3 एस. सी. सी. 92:2014 (2) एस. सी. आर. 1; सुखपाल सिंग खैरा विरुद्ध पंजाब राज्य (2023) 1 एस. सी. सी. 289-यावर अवलंबून होते.

खटला कायदा संदर्भ

(2014) 2 एससीआर 1 त्यावर अवलंबून परिच्छेद 13,15

(2023) 1 एससीसी 289 त्यावर अवलंबून परिच्छेद 14,16

फौजदारी अपील अधिकरक्षेत्र 2023 चे फौजदारी अपील No.549.

2018 च्या सी. आर. एम.-एम. 40507 मध्ये चंदीगड येथील पंजाब आणि हरियाणा उच्च न्यायालयाच्या दिनांकित 27.01.2020 च्या निकाल आणि आदेशावरून. एस. के. वर्मा, अतुल कुमार, अभिमन्यू शर्मा, सुश्री दीपाली, जन्मजय वर्मा, याचिकाकर्त्यांचे वकील. दीपकरण दलाल, रौनाक दलाल, आशिष झांब, अरुण कुमार, डॉ. मोनिका गुप्तेन, प्रतिवादींसाठी वकील.

न्यायालयाचा निर्णय सूर्य कांत, जे. यांनी दिला. ,

परवानगी मंजूर

2. पंजाब आणि हरियाणा उच्च न्यायालयाने (थोडक्यात 'उच्च न्यायालय'), अतिरिक्त सत्र न्यायाधीश, नूह यांनी दिलेला दिनांकित आदेश रद्द करताना, फौजदारी प्रक्रिया संहिता, 1973 च्या कलम 319 अंतर्गत. अतिरिक्त आरोपी म्हणून अपीलकर्त्यांना समन्स बजावण्याचे आदेश दिले आहेत.

अ. तथ्ये

3. थोडक्यात सांगितलेली तथ्ये अशी आहेत की, करीम यांच्या जबाबानुसार एफ. आय. आर. क्रमांक 270 दिनांक 09.07.2017 ही भारतीय दंड संहिता, 1860 (यापुढे 'आय. पी. सी.')

च्या कलम 304 बी, 498 ए, 406,323 आणि 34 अन्वये नौह जिल्ह्यातील तौरू पोलीस ठाण्यात नोंदवण्यात आली होती .त्यानुसार दिनांक 04.12.2016 रोजी त्यांची मयत बहीण हिचे आमिर यांच्याबरोबर लग्न झाले लग्नाच्या वेळी आमिर आणि त्याच्या कुटुंबातील सदस्यांना एक ऑल्टो कार, 3 लाख रुपये रोख, 3 किलो चांदी, 30 ग्रॅम सोने, फर्निचर आणि इतर घरगुती वस्तू हुंडा म्हणून देण्यात आल्याचा आरोप आहे.आमिरच्या कुटुंबात अख्लिमा (आई), जुहरू (वडील)-अपीलकर्ता क्रमांक 1, सोनम (बहीण)-अपीलकर्ता क्रमांक 2 आणि रिजवान (मेहुणा)-अपीलकर्ता क्रमांक 3 यांचा समावेश होता. तक्रारदाराने पुढे आरोप केला की

आमिरचे कुटुंब हुंडाबाबत असमाधानी होते आणि त्यांनी मृत व्यक्तीचा सतत छळ केला.प्रतिवादी क्रमांक 1 आणि त्याच्या कुटुंबाने आमिर आणि त्याच्या कुटुंबासोबत हे प्रकरण मिटवण्याचा प्रयत्न केला परंतु त्यांचे सर्व प्रयत्न निष्फळ ठरले.प्रतिवादी क्रमांक 1 ला दूरध्वनीवरून 09.07.2017 रोजी कळवण्यात आले की मृत व्यक्तीने गळफास घेऊन आत्महत्या केली आहे.

4. तपास संस्थेला तपासादरम्यान अपीलकर्त्यांविरुद्ध कोणतेही आक्षेपार्ह साहित्य सापडले नाही आणि आता खटल्याला सामोरे जाणाऱ्या मृताचे पती आणि सासू यांच्याविरुद्धच चलान दाखल करण्यात आले होते.

5. खटल्याच्या सुनावणीदरम्यान, प्रतिवादी क्रमांक 1 ने दिनांक 01. रोजी साक्षीदार म्हणून साक्षीदार पेटीत पाऊल ठेवले आणि अपीलकर्त्यांसह सर्व आरोपी व्यक्तींविरुद्ध लावलेल्या आरोपांचा पुनरुच्चार केला.त्यानंतर लगेचच, प्रतिवादी क्रमांक 1 ने अपीलकर्त्यांना अतिरिक्त आरोपी म्हणून बोलावण्यासाठी खटल्याचे न्यायालयासमोर कलम 319 फौजदारी प्रक्रिया संहिता अंतर्गत अर्ज दाखल केला.

6. खटला चालवणाऱ्या न्यायालयाने हा अर्ज फेटाळून लावत असे निरीक्षण नोंदवले की कलम 319 फौजदारी प्रक्रिया संहिता अंतर्गत निहित असलेल्या असाधारण अधिकाराचा वापर

केवळ तेव्हाच केला पाहिजे, जेव्हा नोंदीत सादर केलेला पुरावा हा आरोपींचा संभाव्य सहभाग जोरदारपणे दर्शवितो. खटला न्यायालयाने पुढे असे मत व्यक्त केले की प्रतिवादकर्ता क्रमांक 1 च्या साक्षीतून किंवा नोंदवलेल्या इतर साहित्यातून असे दिसून येत नाही की समन्स बजावण्याचा हेतू असलेल्या व्यक्तींनी असा कोणताही गुन्हा केला आहे ज्यासाठी त्यांच्यावर आरोपी आमिर आणि अखलिमा यांच्यासह खटला चालवला जाऊ शकतो.

7. व्यथित प्रतिवादकर्ता क्रमांक 1 ने कलम 482, फौजदारी प्रक्रिया संहिता अंतर्गत उच्च न्यायालयात धाव घेतली आणि दिनांक 27.01.2020 च्या संबंधित आदेशाद्वारे त्याची याचिका मंजूर करण्यात आली आणि अपीलकर्त्यांना खटल्याला सामोरे जाण्यासाठी बोलावण्यात आले. उच्च न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले की एफ. आय. आर. तसेच खटल्याच्या वेळी प्रतिवादी क्रमांक 1 च्या साक्षीवरून असे दिसून आले आहे की अपीलकर्त्यांविरोधातील आक्षेप अगदी आधीपासूनच खटल्याचा सामना करणाऱ्या आरोपींशी संबंधित आहेत. त्यामुळे, कोणत्याही विशिष्ट वैशिष्ट्यांच्या अनुपस्थितीत, अपीलकर्त्यांवरही आमिर आणि अखलिमा यांच्यासह खटला चालवला जाऊ शकत होता. अपीलकर्त्यांना अतिरिक्त आरोपी म्हणून बोलावण्यासाठी पुरेशी कारणे आहेत, असे उच्च न्यायालयाने पुढे पाहिले.

8. उच्च न्यायालयाने त्यांना बजावलेल्या समन्समुळे असमाधानी असलेले अपीलकर्ते आपल्यासमोर आहेत.

ब. वादसामग्री

9. अपीलकर्त्यांचे विद्वान वकील श्री. एस. के. वर्मा यांनी जोरदार युक्तिवाद केला की उच्च न्यायालयाने कलम 319 फौजदारी प्रक्रिया संहिता अंतर्गत असलेल्या अधिकारांचा वापर सावध प्रमाणात केला जावा , की जर पुराव्यांवरून खटला चालवण्याचा प्रस्ताव असलेल्या व्यक्तीचा (व्यक्तींचा) संभाव्य सहभाग स्पष्टपणे दर्शविला गेला असेल. हे मान्य न केल्याने कायद्याची गंभीर चूक झाली आहे. अपीलकर्त्यांच्या सहभागाचा निष्कर्ष काढण्यासाठी त्यांच्या विरोधात काही पुरावा नाही. पुढे, दुहेरी तपासादरम्यान अपीलकर्ते निर्दोष आढळले या वस्तुस्थितीचा उच्च न्यायालयाने पुरेसा विचार केलेला नाही. मृत व्यक्तीच्या मृत्यूच्या काही काळ आधी अपीलकर्ते तिच्याशी क्रूरपणे वागले होते असे दूरवरूनही सूचित करण्यासाठी कोणताही पुरावा नाही. अपीलकर्त्यांना कोणत्याही विशिष्ट भूमिका न देता आरोप सामान्य आणि अस्पष्ट स्वरूपाचे आहेत.

10. दुसरीकडे, पहिल्या प्रतिवादीचे विद्वान वकील दीपकरण दलाल यांनी उच्च न्यायालयाच्या दृष्टिकोनाचे जोरदार समर्थन केले आणि सादर केले की, एफ. आय. आर. मध्ये केलेले आरोप

आणि प्रतिवादी क्रमांक 1 ची साक्ष लक्षात घेता, उच्च न्यायालयाने अपीलकर्त्यांना समन्स बजावणे न्याय्य होते, जे पुरेसा हुंडा न आणल्याबद्दल मृत व्यक्तीला त्रास देण्यात सक्रियपणे सहभागी होते आणि ज्यामुळे अखेरीस तिच्या लग्नाच्या 7 महिन्यांच्या आतच रुक्सेनाचा दुर्दैवी मृत्यू झाला.

क. विश्लेषण

11. हा कथित गुन्हा गंभीर आणि घृणास्पद स्वरूपाचा आहे असा कोणताही दावा करण्यात आलेला नाही. तिच्या लग्नानंतर लगेचच अशा दुःखद परिणामांना सामोरे गेलेल्या एका तरुण मुलीला स्वतःचा मौल्यवान जीव घेण्यास प्रवृत्त करणे यासाठी कोणतीही व्यक्ती दोषी आहे की नाही हे कायद्याने शक्य त्या मार्गाने शोधून काढले पाहिजे. तथापि, अपीलकर्त्यांना अतिरिक्त आरोपी म्हणून बोलावण्यासाठी पुरेसा पुरावा आहे का, हा एकमेव मुद्दा आमच्या विचाराधीन आहे. कलम 319 फौजदारी प्रक्रिया संहिता असे नमूद करते की:

12. "असे म्हटले आहे.जर एखाद्या गुन्ह्याच्या कोणत्याही चौकशीदरम्यान किंवा खटल्याच्या सुनावणीदरम्यान, पुराव्यांवरून असे दिसून येते की आरोपी नसलेल्या कोणत्याही व्यक्तीने असा कोणताही गुन्हा केला आहे ज्यासाठी अशा

व्यक्तीवर मूळ आरोपींसह खटला चालवला जाऊ शकतो, तर न्यायालय अशा व्यक्तीविरुद्ध त्याने केलेल्या गुन्ह्यासाठी कारवाई करू शकते.

13. कलम 319 फौजदारी प्रक्रिया संहिता ची व्याप्ती प्रकाशात आणत, या न्यायालयाच्या संविधान डी खंडपीठाने हरदिप सिंग विरुद्ध पंजाब राज्य या खटल्यात असे म्हटले:

"57. अशा प्रकारे, चौकशीच्या टप्प्यावर कलम 319 सी. आर. पी. सी. च्या तरतुदींचा वापर त्याच्या योग्य दृष्टीकोनातून समजून घेणे आवश्यक आहे. कलम 319 फौजदारी प्रक्रिया संहिता अंतर्गत असलेल्या अधिकाराचा वापर केवळ खटल्याच्या वेळी न्यायालयासमोर सादर केलेल्या पुराव्याच्या आधारे केला जाऊ शकतो. चौकशीदरम्यान त्याच्या अर्जाचा विचार केला तर, आरोपपत्राच्या 2 (दुसऱ्या) स्तंभात ज्या व्यक्तीचे नाव नमूद करण्यात आले आहे अशा व्यक्तीचा आरोपी म्हणून समावेश करणे, वर नमूद केल्याप्रमाणे ते मर्यादित राहते."

x-x-x-x -

"105. कलम 319 सी. आर. पी. सी. अंतर्गत अधिकार हा विवेकाधीन आणि असाधारण अधिकार आहे. याचा वापर माफकपणे आणि केवळ अशा

प्रकरणांमध्ये केला पाहिजे जेथे खटल्याच्या परिस्थिती नुसार आवश्यक आहे. याचा वापर केवळ अशा कारणास्तव केला जाऊ शकत नाही कारण दंडाधिकारी किंवा सत्र न्यायाधीशांचे मत आहे की इतर काही व्यक्ती देखील तो गुन्हा करण्यासाठी दोषी असू शकतात. केवळ जेथे एखाद्या व्यक्तीच्या विरोधात भक्कम आणि ठोस पुरावा आढळतो अशा अधिकाराचा वापर अनौपचारिक आणि बेभरवशाच्या पद्धतीने केला जाऊ नये , असा पुरावा न्यायालयासमोर सादर करण्यात आला.

106. अशा प्रकारे, आम्ही असे मानतो की न्यायालयासमोर सादर केलेल्या पुराव्यांवरून केवळ प्रथमदर्शनी प्रकरण स्थापित करायचे असले तरी, उलटतपासणीच्या आधारावर चाचणी करणे आवश्यक नाही, परंतु त्यासाठी त्याच्या सहभागाच्या केवळ संभाव्यतेपेक्षा अधिक मजबूत पुरावा आवश्यक आहे. ज्या चाचणीचा वापर करावा लागतो ती अशी चाचणी आहे की, आरोप निश्चित करताना वापरल्या गेलेल्या प्रथमदर्शनी प्रकरणापेक्षा जास्त आहे, परंतु समाधानाच्या मर्यादेपर्यंत कमी आहे की जर पुराव्यावर शिक्कामोर्तब केले नाही तर ते दोषसिद्धीला कारणीभूत ठरेल. अशा समाधानाच्या अनुपस्थितीत, न्यायालयाने कलम 319 सी. आर. पी. सी. अंतर्गत अधिकारांचा वापर करणे

टाळले पाहिजे. कलम 319 सी. आर. पी. सी. मध्ये, "आरोपी नसलेल्या कोणत्याही व्यक्तीने कोणताही गुन्हा केला आहे असे पुराव्यांवरून दिसून येते", असे सांगण्याचा उद्देश, "अशा व्यक्तीवर आरोपींसह एकत्रितपणे खटला चालवला जाऊ शकतो" या शब्दांवरून स्पष्ट आहे. वापरलेले शब्द 'अशा व्यक्तीला दोषी ठरवता येईल' असे नाहीत. त्यामुळे, कलम 319 सी. आर. पी. सी. अंतर्गत काम करणाऱ्या न्यायालयाला आरोपींच्या गुन्हाबाबत कोणतेही मत मांडण्यास वाव नाही."

14. या न्यायालयाने अगदी अलीकडेच, सुखपाल सिंग खैरा विरुद्ध. पंजाब राज्य या खटल्यामध्ये कलम 319 फौजदारी प्रक्रिया संहिता अंतर्गत न्यायालयाला दिलेले अधिकार संक्षिप्तपणे स्पष्ट केले आणि असा निकाल दिला की:

"15. सुरुवातीला, तरतुदीची नोंद घेतल्यानंतर, हे अगदी स्पष्ट आहे की न्यायालयाला दिलेला अधिकार असा आहे की न्यायालयासमोर सादर केलेल्या पुराव्याच्या आधारे एखाद्या गुन्हाच्या चौकशीदरम्यान किंवा खटल्याच्या सुनावणीदरम्यान, न्यायालयासमोर असे दिसून आले की अशा पुराव्यांवरून न्यायालयात खटला चालवल्या जाणाऱ्या आरोपींव्यतिरिक्त इतर कोणत्याही व्यक्तीने कोणताही गुन्हा केल्याचे सूचित होते आणि अशा आरोपींना

आरोपपत्रात किंवा खटल्याच्या प्रसंभाविक प्रक्रियून वगळण्यात आले आहे,
जोपर्यंत अतिरिक्त आरोपी म्हणून बोलावण्यात आलेल्या अशा व्यक्तींनी
केलेल्या गुन्ह्यासाठी आरोपींसह समन्स बजावले जाऊ शकते आणि त्यांच्यावर
खटला चालवला जाऊ शकतो."

15. कलम 319 फौजदारी प्रक्रिया संहिता मधील "पुरावा" हा शब्द व्यापकपणे समजून घेतला पाहिजे आणि अशा प्रकारे चौकशीदरम्यान न्यायालयासमोर आलेल्या सामग्रीचा वापर यासाठी केला जाऊ शकतो, असे, हरदिप सिंग (सुप्रा) प्रकरणात स्पष्टपणे म्हटले गेले आहे.

- (i) खटला सुरू झाल्यानंतर न्यायालयाने नोंदवलेल्या पुराव्याची पुष्टी करणे;
- (ii) कलम 319 फौजदारी प्रक्रिया संहिता अंतर्गत अधिकारांचा वापर करणे. ;
आणि
- (iii) ज्याचे नाव आरोपपत्रातील स्तंभ क्र.2 मध्ये दाखवले आहे अशा आरोपीची भर घालणे..

हे पुढे स्पष्ट करण्यात आले की सरतापासणीमध्ये दिलेले विधान देखील "पुरावा" आहे आणि न्यायालयाने कलम 319 फौजदारी प्रक्रिया संहिता अंतर्गत अधिकारांचा वापर करताना,

खटला सुरु झाल्यानंतर, समन्स बजावण्याचा प्रस्ताव असलेल्या व्यक्तीविरुद्ध पुराव्याची, उलटतपासणीद्वारे चाचणी करण्याची प्रतीक्षा करण्याची गरज नाही.

16. **सुखपाल सिंग खैरा (सुप्रा)** प्रकरणात, घटनापीठाने मार्गदर्शक तत्त्वे अद्ययावत केली की कलम 319 फौजदारी प्रक्रिया संहिता अंतर्गत अधिकारांचा वापर करताना सक्षम न्यायालयाने त्यांचे पालन केले पाहिजे. असा निर्णय देण्यात आला की:

(i) जर सक्षम न्यायालयाला पुरावा सापडला किंवा जर कलम 319 फौजदारी प्रक्रिया संहिता अंतर्गत, आरोपमुक्ती किंवा शिक्षेचा आदेश पारित करण्यापूर्वी "खटल्याच्या कोणत्याही टप्प्यावर नोंदवलेल्या" पुराव्याच्या आधारे गुन्हा करण्यात इतर कोणत्याही व्यक्तीच्या सहभागाबाबत अर्ज दाखल केला गेला, तर ते त्या टप्प्यावर खटला थांबवेल आणि न्यायालय कलम 319 फौजदारी प्रक्रिया संहिता अंतर्गत अर्जाचे भवितव्य ठरवण्यासाठी पुढे जाईल.

(ii) जर न्यायालयाने कलम 319 फौजदारी प्रक्रिया संहिता अंतर्गत आरोपीला समन्स बजावण्याचा निर्णय घेतला, तर असा समन्स बजावण्याचा आदेश मुख्य खटल्यातील पुढील कार्यवाही करण्यापूर्वी दिला जाईल आणि

ज्या टप्प्यावर आदेश दिला जातो त्यानुसार, अशा समन्स दिलेल्या आरोपीवर इतर आरोपींसह खटला चालवायचा आहे की स्वतंत्रपणे; आणि

(iii) जर कलम 319 फौजदारी प्रक्रिया संहिता अंतर्गत अधिकार मुख्य खटल्यात त्याच्या समाप्तीपर्यंत लागू केला गेला नाही किंवा वापरला गेला नाही आणि जर खटल्याच्या विभाजनाचे प्रकरण असेल तर अशा अधिकाराचा वापर केला जाऊ शकतो किंवा केवळ पुरावा असेल तरच केला जाऊ शकतो.

17. अशा प्रकारे, उद्धृत केलेल्या निर्णयांच्या संयुक्त वाचनावरून हे स्पष्ट होते की कलम 319 Cr.P.C अंतर्गत समन्स बजावण्याच्या अधिकाराचा नियमितपणे वापर केला जाऊ नये आणि प्रथमदर्शनी अस्तित्वापेक्षा अधिक पुरावा असणे आवश्यक आहे. अतिरिक्त आरोपीला समन्स बजावण्यासाठी हे कारण अत्यावश्यक आहे. कलम 319 फौजदारी प्रक्रिया संहिता अंतर्गत अतिरिक्त आरोपींना समन्स बजावण्यासाठी वारंवार होणाऱ्या अधिकाराचा गैरवापर रोखण्यासाठी आणि वर नमूद केलेल्या बंधनकारक न्यायिक आदेशांच्या अनुषंगाने, प्रक्रियात्मक संरक्षण असे असू शकते की सामान्यतः खटल्याच्या अगदी उंबरठ्यावर असलेल्या व्यक्तीला समन्स बजावणे निरुत्साहित केले जाऊ शकते आणि ट्रायल कोर्टाने समन्स

बजावण्याची शक्यता असलेल्या व्यक्तींविरुद्धच्या पुराव्याचे मूल्यांकन केले पाहिजे आणि नंतर अशा सामग्रीला कमी-अधिक प्रमाणात, आधीपासूनच खटल्याचा सामना करणाऱ्यांविरुद्ध साक्ष दिल्याप्रमाणे समान महत्त्व आणि मूल्य आहे की नाही याचा निर्णय घेतला पाहिजे. कोणत्याही विश्वासाह पुराव्याच्या अनुपस्थितीत, कलम 319 Cr.P.C अंतर्गत असलेल्या अधिकाराचा वापर केला जाऊन ये.

18. हाताशी असलेल्या प्रकरणाची दखल घेत, अपीलकर्त्यांविरुद्धातील आरोप असे आहेत की त्यांनीही कथित गुन्हा करण्यात सक्रिय भूमिका बजावली.

19. नोंदीवरून असे दिसून येते की खटला चालवणाऱ्या न्यायालयाने कलम 319 फौजदारी प्रक्रिया संहिता अंतर्गत केलेला अर्ज फेटाळल्यानंतर, प्रतिवादी क्रमांक 1 ला साक्षीदार क्र .-1 म्हणून पुढील तपासणीसाठी 06.12.2018 वर बोलावले गेले. त्याच्या साक्षीतून स्पष्टपणे उघड होते की, लग्नाच्या वेळी, अपीलकर्ता क्रमांक 1-जुहू (सासरे) यांनी प्रतिवादी क्रमांक 1 ला आमिर आणि मृत व्यक्तीच्या लग्नावर 20 लाख रुपये खर्च करण्यास सांगितले होते. ज्याला प्रतिवादी क्रमांक 1 ने सहमती दर्शविली होती. अपीलकर्ता क्रमांक 1 आणि त्याची पत्नी अखिलिमा (सासू) हे त्यांचा मुलगा आमिर (पती) याच्या सोबत एका छताखाली राहत होते आणि त्यांना छळ किंवा अधिक हुंडा मागणी करणे अशा सर्व कथित घटनांची माहिती होती. या दृष्टीकोनातून पाहिल्यास, असे दिसते की पहिल्या अपीलकर्त्याला त्याचा मुलगा आणि

पत्नीसह परिणाम भोगावे लागेल . उच्च न्यायालयाचा आदेश, अपीलकर्ता क्रमांक 1 ला समन्स बजावण्याच्या मर्यादेपर्यंत, कलम 319 फौजदारी प्रक्रिया संहितेच्या घटकांची पूर्तता करतो आणि या न्यायालयाच्या कोणत्याही हस्तक्षेपाची हमी देऊ शकत नाही.

20. अपीलकर्ता क्रमांक 2 आणि 3, म्हणजे सोनम (मेहुणी) आणि मृत व्यक्तीचा मेहुणा रिजवान (मेहुणा) यांच्या संदर्भात, आम्हाला असे दिसते की एफ. आय. आर. मध्ये आणि प्रतिवादी क्रमांक एक च्या सरतापासणीमध्ये या दोघांचे नाव असले तरी, त्यांना रुक्सेनाच्या अनैसर्गिक मृत्यूशी जोडण्यासाठी कोणताही विश्वासाह पुरावा नाही. अपीलकर्ता क्रमांक 2 ही अपीलकर्ता क्रमांक 3 शी लग्न झाल्यानंतरही, तिच्या पालकांच्या घरी राहत होती किंवा ते मृत आणि आमिरच्या दैनंदिन वैवाहिक जीवनात हस्तक्षेप करत होती , असा कोणताही ठोस पुरावा नाही. त्यांच्या विरुद्ध नोंदवलेल्या गुन्ह्या संदर्भात कोणत्याही प्रामाणिक पुराव्याच्या अनुपस्थितीत, या प्रकरणात अतिरिक्त आरोपी मागणीन खटल्याला सामोरे जाण्यासाठी अपीलकर्ता क्रमांक 2 आणि 3 यांना बोलावणे अन्यायकारक ठरेल.

ड. निष्कर्ष

21. वरील चर्चेच्या प्रकाशात, आमचे असे मत आहे की अपीलकर्ता क्रमांक 1 चे समन्स कायम असताना, परंतु अपीलकर्ता क्रमांक 2 आणि 3 चे समन्स दूरगामी ठरेल आणि केवळ तीव्र

संशयाच्या आधारे त्यांच्यावर खटला चालवला जाऊ शकत नाही.आव्हानाखाली उच्च न्यायालयाचा आदेश अपीलकर्ता क्रमांक 2 आणि 3 कर्ता रद्द केला जातो.

22. अपीलकर्ता क्रमांक 1 ला योग्यरित्या समन्स बजावण्यात आले आहे आणि तो त्याच्या मुलगा व पत्नीसह खटल्यास पात्र आहे, असा निष्कर्ष काढल्यानंतर, पुढील ज्या प्रश्नावर विचार करणे आवश्यक आहे तो म्हणजे खटला आता कोणत्या पद्धतीने पुढे जाईल.

23. नोंदीत उपलब्ध असलेली माहिती सूचित करते की खटला बचाव पक्षाच्या पुराव्याच्या टप्प्यावर आहे.अपीलकर्ता क्रमांक 1 विरुद्ध खटला सुरू करताना ट्रायल कोर्टाने ज्या मार्गदर्शक तत्वांचे पालन केले पाहिजे, त्यांची घटनापीठाने, सुखपाल सिंग खैरा (सुप्रा) प्रकरणात, पुढील अटींमध्ये मोठ्या प्रमाणात पुनरावृत्ती केली आहे:

"41 (III).कलम 319 फौजदारी प्रक्रिया संहिता अंतर्गत अधिकारांचा वापर करताना न्यायालयाने कोणती मार्गदर्शक तत्वे पाळली पाहिजेत?41. जर सक्षम न्यायालयाला पुरावा सापडला किंवा खटल्यातील कोणत्याही टप्प्यावर नोंदवलेल्या पुराव्याच्या आधारे गुन्हेगारी दंड संहितेच्या कलम 319 अंतर्गत गुन्हा करण्यात इतर कोणत्याही व्यक्तीच्या सहभागाबद्दल अर्ज दाखल केला

गेला तर निर्दोष मुक्तता किंवा शिक्षेवर आदेश पारित करण्यापूर्वी, ते त्या टप्प्यावर खटला थांबवेल.

41. 2 त्यानंतर न्यायालय प्रथम अतिरिक्त आरोपीला बोलावण्याची गरज किंवा अन्यथा ठरवेल आणि त्यावर आदेश देईल.

41. 3 जर न्यायालयाचा निर्णय फौजदारी प्रक्रिया संहितेच्या कलम 319 अन्वये अधिकारांचा वापर करण्याचा आणि आरोपीला समन्स बजावण्याचा असेल, तर मुख्य खटल्यातील खटल्याची पुढील कार्यवाही करण्यापूर्वी समन्स बजावण्याचा आदेश दिला जाईल.

41. 4 जर अतिरिक्त आरोपीला समन्स बजावण्याचा आदेश दिला गेला, तर तो ज्या टप्प्यावर मंजूर केला जातो त्यानुसार, अशा समन्स बजावलेल्या आरोपीवर इतर आरोपींसह खटला चालवायचा की स्वतंत्रपणे चालवायचा यावरही न्यायालय योग्य तो विचार करेल .

41. 5 जर निर्णय संयुक्त खटल्यासाठी असेल, तर समन्स बजावलेल्या आरोपीची उपस्थिती सुनिश्चित केल्यानंतरच नव्याने खटला सुरू केला जाईल.

41. 6 समन्स बजावलेल्या आरोपींवर स्वतंत्रपणे खटला चालवला जाऊ शकतो असा निर्णय घेतल्यास, असा आदेश दिल्यावर, इतर आरोपींविरुद्ध खटला सुरू ठेवण्यात आणि समाप्त करण्यात न्यायालयाला कोणताही अडथळा येणार नाही."

24. अशा प्रकारे, कनिष्ठ कोर्ट उद्धृत आज्ञेचे पालन करेल आणि कायदानुसार अपीलकर्ता क्रमांक 1 विरुद्ध कारवाई करेल.

25 वर उल्लेख केलेल्या कारणांमुळे परंतु गुणवत्तेवर कोणतीही मते व्यक्त न करता, आम्ही या अपीलाला अंशतः परवानगी देतो आणि उच्च न्यायालयाच्या दिनांकित 27.01.2020 च्या आक्षेपार्ह आदेशात वरील अटींमध्ये बदल करतो.

26. प्रलंबित असलेले अर्ज, असतील तर , निकाली काढण्यात आले

अंकित ज्ञान

अपीलाला अंशतः परवानगी आहे.

(सहाय्यक: महेंद्र यादव, एल. सी. आर. ए.)

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरिता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.